

Tijdschrift voor de Politie

Tunnelvisie bij burgers in opsporing

27 FEBRUARI 2021 DOOR SARAH BRUIJN, ARNOUT DE VRIES, SHANNA WEMMERS

Perspectieven bij burgerparticipatie

Burgerparticipatie binnen de opsporing is een fenomeen dat al eeuwenlang wordt toegepast. Al in de middeleeuwen werden burgers betrokken bij het terugvinden van gestolen objecten (De Vries & Smilda, 2014). Tegenwoordig worden burgers door de politie betrokken via media zoals Opsporing Verzocht en online **cold case-kalenders**. Maar er ontstaan ook steeds meer (semi-)professionele opsporingsinitiatieven vanuit burgers, zoals Bellingcat en buurt-whatsappgroepen, die actief zijn bij vermissingen, moord of eenvoudige diefstal. Door social media is het voor burgers makkelijker geworden om (snel) betrokken te raken bij (opsporings)onderzoeken.

Groningen, 14 augustus 2020. Het is een warme zomerdag. In een elektrische BMW bij de bouwmarkt zit een hond in de auto, zonder

eigenaar. De politie wordt gebeld en de ruit wordt ingeslagen om de hond te bevrijden. Is hier sprake van dierenmishandeling?

Door het grote bereik van social media kunnen meer burgers betrokken worden die ideeën of informatie hebben die kunnen leiden tot hulp en oplossingen in een zaak. Tegelijkertijd zijn er risico's, zoals het (opzettelijk) aantasten of vernietigen van bewijs, (mentale) gezondheidsrisico's, eigenrichting, maar ook tunnelvisie. Er kunnen zogeheten online firestorms ontstaan (Pfeffer, Zorbach & Carley, 2014) die de verdachte(n) (onterecht) in kwaad daglicht stellen en het verloop van het onderzoek verder kunnen beïnvloeden.

George is de eigenaar van de hond. Hij wordt online uitgemaakt voor dierenmishandelaar en met de dood bedreigd. George voert een verklaring op als weerwoord. Hij was 20 minuten weg bij de auto. Hij had de airco aangelaten voor zijn hond, die hij zijn beste vriend noemt. De airco maakte geen geluid, omdat het een elektrische auto is. In dit scenario was het dus in de auto koeler dan buiten.

Tunnelvisie

Wanneer er wordt gefocust op een enkel scenario en geen rekening wordt gehouden met andere mogelijke gebeurtenissen spreekt men van tunnelvisie. Alleen informatie die deze gebeurtenis ondersteunt, wordt voor waar aangenomen. Feiten die dit gevormde scenario tegenspreken worden genegeerd, waardoor er geen rekening mee wordt gehouden dat andere scenario's mogelijk zijn (Martin, 2002; Crombag in Van Koppen et al., 2010). Tunnelvisie kan ervoor zorgen dat een verdachte onterecht als dader wordt aangewezen, de echte dader niet wordt opgespoord, of een vermist persoon niet wordt teruggevonden.

Objectieve afweging van bewijs

Een belangrijk psychologisch mechanisme dat ten grondslag ligt aan tunnelvisie is confirmation bias (Rassin, 2012; Findley & Scott 2006; van Koppen et al., 2010; Epskamp Dudink, 2016). Confirmation bias is: de neiging tot het zoeken en interpreteren van bewijs op een wijze die een al bestaande overtuiging, verwachting of hypothese bevestigt. (Nickerson, 1998, p. 175). Confirmation bias is een proces

dat bij iedereen in het dagelijks leven optreedt (Nickerson, 1998). In een onzekere wereld helpt confirmation bias bij het bevestigen van iemands wereldbeeld. Tegelijkertijd zorgt het ervoor dat bepaalde zaken meer aandacht krijgen en daardoor beslissingen kunnen worden genomen (Epskamp Dudink, 2016). Bij de recherche zijn maatregelen getroffen gericht op het voorkomen van risico's op tunnelvisie, om de kans op het aanwijzen van een verkeerde dader zoveel mogelijk te beperken (Salet, 2015). Naar aanleiding van de Schiedammer Parkmoord in 2000 is in 2007 het scenariodenken verplicht gesteld binnen de recherche. Tegenspraak is een belangrijk onderdeel hiervan. Tunnelvisie wordt tegengegaan door actief op zoek te gaan naar alternatieve scenario's en ook hierop te focussen. Zo wordt voorkomen dat de recherche zich te veel focust op één bepaald scenario (Salet, 2015). Met een objectieve afweging van bewijs kan de waarschijnlijkheid van scenario's getoetst worden en inzicht bieden in wat er mogelijk wel en ook juist niet is gebeurd.

Tegengaan van tunnelvisie

Burgers die zelf onderzoek uitvoeren naar misdrijven en vermissingen beschikken over het algemeen niet over dergelijke kennis over scenariodenken. [Deze infographic](#) biedt meer handvatten voor het scenariodenken door burgers. Dit is een handelingsperspectief met do's en don'ts bij scenariodenken, inclusief handige onderzoeksvragen en risico's. De 7 W's (wat-, welke wijze (hoe)-, wie-, wanneer-, waar-, waarom- en waarmee-vragen) zijn nodig om verhaallijnen te kunnen maken. Op veel vragen zullen meerdere antwoorden mogelijk zijn, of misschien helemaal geen. Vervolgens kunnen meerdere scenario's worden opgesteld. Bij vermissingen bijvoorbeeld kan het gaan om wel of geen vrijwillige verdwijning, een natuurlijke of niet-natuurlijke dood, of (hopelijk) gewoon een misinterpretatie van de situatie. Dergelijke scenario's kunnen getoetst worden aan de opsporingsindicaties. Hierbij kan een bewijsmatrix of mindmap gebruikt worden als hulpmiddel.

Een ander belangrijk element van het tegengaan van tunnelvisie is, net zoals bij de recherche, het toelaten van tegenspraak. Het beste is als deze tegenspraak komt van een onafhankelijk persoon, in afwezigheid van de onderzoeker, om het proces zo goed mogelijk te kunnen toetsen op objectiviteit. Dit kan gedurende het gehele opsporingsproces, maar het is het beste als dit zo vroeg mogelijk in het proces aanvangt.

George zegt dat hij het goed vindt dat mensen zijn hond willen redden en geen problemen heeft met het inslaan van een raam. Dat hij door iedereen beschuldigd wordt voor dierenmishandeling en doodsb bedreigingen krijgt vindt hij onterecht.

Niet in alle situaties is ruimte voor scenariodenken. Soms is er acute actie nodig. In situaties waar het wel mogelijk is dienen echter de juiste afwegingen gemaakt te worden om objectief te oordelen en onjuiste gevolgen te voorkomen. Een oordeel is snel gemaakt, zeker online. Maar wat zou er werkelijk aan de hand kunnen zijn? In samenspraak met de politie kunnen burgers verder onderzoek uitvoeren. Alleen door het kritische denkvermogen te stimuleren kunnen burgers tunnelvisie voorkomen om zichzelf, elkaar en politie en justitie op een constructieve manier te helpen.

Literatuur:

Epskamp-Dudink, C. (2016). 'Niet te filmen! Over retrospectief scenariodenken in de opsporingspraktijk. *Lectoraat Intelligence Politieacademie*.

Findley, K.A. & Scott, M.S. (2006). The multiple dimension of tunnel vision in criminal cases. *Wisconsin Law Review*, pp. 291-398

Koppen, van, P.J., Merckelbach, H., Jellicic, M. & De Keijser, J.W. (2010). *Reizen met mijn rechter. Psychologie van het recht*. Deventer: Kluwer.

Martin, D. L. (2002). Lessons about justice from the laboratory of wrongful convictions: Tunnel vision, the construction of guilt and informer evidence. *UMKC Law Review*, 70(4), 847-864.

Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of general psychology*, 2(2), 175-220.

Pfeffer, J., Zorbach, T., & Carley, K. M. (2014). Understanding online firestorms: Negative word-of-mouth dynamics in social media networks. *Journal of Marketing Communications*, 20(1-2), 117-128.

Rassin, E. (2007). *Waarom ik altijd gelijk heb. Over tunnelvisie*. Schiedam: Scriptum.

Salet, R. (2015). *Opsporing, tegenspraak en veranderende frames. Een onderzoek naar tegenspraak in grootschalige rechercheonderzoeken*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Vries, A. de, & Smilda, F. (2014). *Sociale media: het nieuwe DNA. Een revolutie in de opsporing*. Amsterdam: Reed Business.